

KS. BARTOSZ TROJANOWSKI

Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu

PREROGATYWA DIAKONA PRZEJŚCIOWEGO DO ŚWIĘCEŃ PREZBITERATU PRZYCZYNY I KONSEKWENCJE (KAN. 1030 KPK)

Słowa kluczowe: diakonat przejściowy, prawo, święcenia, prezbiterat, prerogatywa, rekurs

1. Wstęp. 2. Istotne prawa w kontekście sakramentu święceń. 3. Brak prawa do święceń. 4. Sytuacja prawna diakona przejściowego w kontekście święceń prezbiteratu. 5. Przyczyny istnienia prerogatywy diakonów przejściowych. 6. Kwestie problematyczne wynikające z prerogatywy diakonów. 7. Konsekwencje prerogatywy diakonów przejściowych. 8. Zakończenie

1. WSTĘP

Na ostatnim etapie przed przyjęciem święceń prezbiteratu kandydat do święceń jest już duchownym (por. kan. 266 KPK), chociaż jako diakon nie uczestniczy jeszcze w kapłaństwie służebnym (por. kan. 1009 §3 KPK). Ten szczególny etap w przygotowaniu do przyjęcia święceń w stopniu prezbiteratu niesie ze sobą również szczególną sytuację prawną diakonów przejściowych. Została ona nazwana *prerogatywą* diakonów przejściowych do święceń prezbiteratu. Kodeks Prawa Kanonicznego nie wspomina *explicite* o tym, że nie istnieje prawo do święceń, nie wspomina także o tym, że takie prawo istnieje. Prawodawca wyraźnie jednak zaznacza, że diakonom przejściowym ze względu na fakt, iż są przygotowani do święceń prezbiteratu, nie powinno im się odmawiać tych święceń bez istnienia kanonicznej przyczyny (por. kan. 1030 KPK).

W niniejszym artykule zostanie przedstawiona przyczyna takiej sytuacji kanonicznej diakonów przejściowych oraz konsekwencje, jakie ona powoduje. W ten sposób przedstawiona zostanie owa prerogatywa, którą nabywa kandydat do święceń prezbiteratu, przyjmując diakonat przejściowy.

2. ISTOTNE PRAWA W KONTEKŚCIE SAKRAMENTU ŚWIECEN

Prawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego zawarł przepisy, które są określane ogólnym mianem „obowiązków i praw wszystkich wiernych”. W kontekście możliwości otrzymania sakramentu święceń należy wspomnieć o prawie do swobodnego wyboru stanu życia (por. 219 KPK) oraz o powszechnym prawie wiernych do sakramentów (por. kan. 213 KPK).

Pierwsze ze wspomnianych praw, w perspektywie sakramentu święceń, jest bardzo istotne, każdy bowiem ma prawo do swobodnego wybrania stanu życia. Prawodawca powszechny w Kodeksie zawarł je w następujący sposób: „wszyscy wierni mają prawo być wolni od jakiegokolwiek przymusu w wyborze stanu życia” (kan. 219 KPK). Taka wolność w wyborze stanu życia jest proklamowana przez Kościół przez wieki, ponieważ ma swoje źródło w prawie naturalnym¹. To prawo było przedmiotem nauczania zarówno papieskiego², jak i soborowego³. Owo nauczanie stało się źródłem kanonu w obecnie obowiązującym Kodeksie Prawa Kanonicznego. Prawo to ma na celu zapewnienie możliwości wyboru stanu życia między życiem świeckim a kapłańskim lub zakonnym (w szerszym sensie), między małżeństwem a celibatem, także tym niezwiązanym ze stanem duchownym. Taka decyzja nie może być przez nikogo wymuszana na innych. Musi to być owoc wolnej i świadomej decyzji, która dojrzewa przez refleksję, porady i modlitwę. Jest to także związane z tym, że do każdego stanu życia człowiek wierzący odkrywa swoje powołanie, czyli prawdziwe wezwanie przez Pana. On obdarza człowieka również właściwymi cechami i zdolnościami do realizacji tego powołania. Ta wolność wyboru musi być traktowana jako świętość. Dlatego należy wykluczyć jakiegokolwiek naciski i przymus, ale także inne działania, które mogłyby tej wolności przeszkodzić lub ją warunkować⁴.

Drugie ze wspomnianych przepisów, powszechne prawo wiernych do sakramentów, ma swoje ugruntowanie w prawie Bożym, które można uznać za jedno z najbardziej podstawowych praw wszystkich wiernych⁵. Bóg pragnie ofiarować siebie konkretnemu człowiekowi, to pragnienie *communio* przez Boga zakłada zaangażowanie indywidualnego człowieka poprzez wyrażenie wolnej i osobistej

¹ Por. P. Majer, *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, 209.

² „Ponadto ludzie mają prawo wybrać sobie taki stan, jaki im najbardziej odpowiada: albo założyć rodzinę, w czym kobiecie i mężczyźnie przysługują równe prawa i obowiązki, albo stan kapłański czy też zakonny”. Jan XXIII, Encyklika *Pacem in terris*, 11 IV 1963, n. 15, w: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_xxiii/encykliki/pacem_in_terriss_11041963.html (dostęp: 2.11.2021).

³ „Należy zatem udostępnić człowiekowi to wszystko, czego potrzebuje do prowadzenia życia prawdziwie ludzkiego, jak wyżywienie, odzież, mieszkanie, prawo do swobodnego wyboru stanu i do założenia rodziny, do wychowania i pracy, do dobrej sławy i szacunku, do odpowiedniej informacji i do postępowania według słusznej normy własnego sumienia, do ochrony życia prywatnego oraz do sprawiedliwej wolności także w dziedzinie religijnej”, Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 7 XII 1965, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, n. 26.

⁴ Por. L. Chiappetta, *Il Codice di Diritto Canonico*, vol. 1, Bologna 2011, 288.

⁵ Por. D. Cenalmor, *Commentary on can. 213*, w: *Exegetical commentary on the Code of canon law*, red. E. Caparros, vol. 2/1, Chicago 2004, 77.

odpowiedzi⁶. Nie można jednak mówić o prawie przed Bogiem, co do tego, by otrzymywać takie duchowe dary. Chodzi tutaj bardziej o prawo wiernych, które powstaje wobec tych, którzy udzielają sakramentów, zazwyczaj chodzi o świętych szafarzy, aby ci dysponowali nimi sprawiedliwie⁷. To kodeksowe sformułowanie powszechnego prawa do sakramentów jest odwołaniem niemal dosłownym do nauczania Soboru Watykańskiego II, iż „ludzie świeccy, tak jak wszyscy chrześcijanie, mają prawo otrzymywać w obfitości od swoich pasterzy duchowe dobra Kościoła, szczególnie pomoc słowa Bożego i sakramentów”⁸. W Kodeksie, ze względu na charakter prawny, nie znalazło się tylko słowo „w obfitości”, które mogłoby przynieść wiele trudności interpretacyjnych. Drugim elementem zmienionym jest określenie tego prawa wobec „wszystkich wiernych”, a nie tylko wiernych świeckich, czy też wszystkich chrześcijan, jak jest zapisane w tekście soborowym.

Warto podkreślić, że prawo to nie powinno być traktowane na zasadzie jakiegoś automatyzmu. Chodzi tutaj bardziej o stwierdzenie, że ze względu na wielką wartość duchową te pomoce przyczyniają się do realizacji powołania do świętości poszczególnych osób, a z pewnością przyczyniają się do prowadzenia życia świętego (por. kan. 210 KPK). Z tej przyczyny można mówić o pewnej „stopniowości” tego prawa. Ma ono większy imperatyw kierowany do szafarzy sakramentów, jeśli chodzi o sakramenty, które są niezbędne do zbawienia, a inny charakter może mieć to prawo w perspektywie sakramentów, których przyjęcie nie jest konieczne (np. małżeństwo, święcenia)⁹. Nie należy jednak upatrywać powiązania między istnieniem prawa do sakramentów a jego koniecznością do zbawienia, ponieważ wtedy można byłoby mówić tylko o prawie do niektórych sakramentów. Potwierdza to także decyzja Prawodawcy w niebezpieczeństwie śmierci o złagodzeniu wymagań do sakramentów, także tych, które nie są niezbędne do zbawienia¹⁰.

Należy pamiętać, że kan. 843 §1 KPK stanowi drugą stronę medalu, zgodnie z łacińską maksymą *ubi ius, ibi onus*, ponieważ stanowi prawną regulację powstawania obowiązku szafarza do udzielenia sakramentów. Warunkami do udzielenia wszystkich siedmiu sakramentów jest: właściwa prośba, odpowiednie przygotowanie, brak prawnego zakazu do ich przyjęcia (por. kan. 843 §1 KPK). Te trzy warunki, wspólne dla wszystkich sakramentów, wynikają z ich natury. Są zatem z prawa Bożego, które jedynie powtarza prawo kościelne stanowione. Właściwa prośba jest wymagana ze względu na samą rangę boskich misterii. Podobnie jest przy dyspozycji i przygotowaniu, co jest kategorią bardzo złożoną, ponieważ dotyka wnętrza człowieka, jednak może być manifestowane również na zewnątrz. Takie

⁶ Por. J. Beal, J. Coriden, T. Green, *New Commentary on the Code of Canon Law*, New York 2000, 1086.

⁷ Por. D. Cenalmor, *Commentary on can. 213*, w: *Exegetical commentary on the Code of canon law*, red. E. Caparros, vol.2/1, Chicago 2004, 76.

⁸ Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 18 XI 1964, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, n. 37.

⁹ Por. B. Trojanowski, *Prawo do sakramentu święceń*, *Ateneum Kapłańskie* 177 (2021) z. 2, 327.

¹⁰ Por. G.P. Montini, *La morte come fine del mondo individuale. Il pericolo di morte nel diritto canonico: normativa e significato ecclesiologicalo*, w: *La fine del tempo. Quaderni teologici del Seminario di*, vol. 8, red.G. Canobbio, Brescia 1998, 314–330.

konkretne zachowania i czynności kandydata mogą być oceniane obiektywnie, przynajmniej na poziomie prawnym, w kategorii domniemania prawnego¹¹. Oprócz zakazów prawnych przyjęcia sakramentów (kary kościelne), należałoby brać pod uwagę także „niestosowność” lub brak dobrej dyspozycji, które mogłyby wpływać z wymogów poszczególnych sakramentów¹².

3. BRAK PRAWA DO ŚWIĘCEŃ

W przypadku sakramentu święceń sytuacja jest bardzo skomplikowana. Z jednej strony można przedstawić powszechne prawo do sakramentów (por. kan. 213 KPK), a z drugiej strony pojawianie się obowiązku szafarza do udzielenia sakramentów po spełnieniu warunków wymaganych prawem (por. kan. 843 §1 KPK). Należy zauważyć, że warunki ograniczające prawo do sakramentów również pochodzą z prawa Bożego, ponieważ tylko takie prawo mogłoby ograniczyć egzekwowanie przywilejów nadanych przez Boga. To nie ustawy kościelne ograniczają prawo do sakramentów, ale sama ich świętość i natura. Ustawy kościelne nie mogłyby same w sobie ograniczyć prawa Bożego¹³.

Specyfika sakramentu święceń zakłada specjalne powołanie do kapłaństwa czy diakonatu (por. kan. 1009 KPK). Można wyszczególnić trzy charakterystyczne elementy powołania Bożego do świętej posługi. Te elementy muszą współistnieć, aby kandydat mógł zostać uznany za godnego święceń. Pierwszym elementem jest otrzymanie powołania od Pana: On jest Tym, który wybiera w pierwszej kolejności kandydatów do święceń. Niezbędny jest również drugi element, a mianowicie, wolna odpowiedź wybranego przez Chrystusa. W końcu, równie ważne, musi istnieć akceptacja ze strony Kościoła, która wyraża się poprzez pozytywny osąd biskupa lub przełożonego. Skoro w imieniu Kościoła o możliwości udzielenia święceń decyduje biskup, należy zatem stwierdzić, że musi on weryfikować obiektywne kryteria lub wewnętrzne kwestie, które jednak dają się zauważyć przez zewnętrzne znaki. Ten zbiór zewnętrznych i wewnętrznych kryteriów można nazwać znakami powołania¹⁴.

Już w Piśmie Świętym pojawiają się pierwsze odmowy udzielenia władzy święceń tym, którzy nie zostali wybrani lub uznano ich za niegodnych takiego zadania (por. Dz 1, 21–26 – Józef zwany Barsabą, z przydomkiem Justus nie został wybrany lub Dz 8, 9–24 – Szymon Mag został uznany przez samego Piotra Apostoła niegodnym tego daru). Z przytoczonych fragmentów Pisma Świętego wynika, że istnieje możliwość odmowy sakramentu święceń, co za tym idzie, można zatem rozważać zagadnienie istnienia, lub też braku prawa do sakramentu święceń.

W tej kwestii istotne będzie zauważenie konieczności weryfikacji trzech elementów powołania Bożego, aby zaistniała możliwość udzielenia sakramentu. Są to:

¹¹ Por. B.F. Pighin, *Diritto sacramentale canonico*, Venezia 2016, 36.

¹² Por. A. Montan, *I sacramenti: norme generali*, w: *Il diritto nel mistero della Chiesa*, vol. 3, red. Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, Roma 2004, 53.

¹³ Por. B. Trojanowski, art.cyt., 327.

¹⁴ Por. G. Ghirlanda, *Il sacramento dell'ordine e la vita dei chierici*, Roma 2019, 106.

powołanie przez Boga, które powinno się zweryfikować przez znaki Bożego wezwania; odpowiedź kandydata na Boże zawołanie „po imieniu”, która będzie się wyrażać przez dojrzałą motywację, właściwą intencję oraz prośbę o sakrament; potwierdzenie przez Kościół, czyli uznanie kandydata za godnego święceń, oraz potrzeba jego posługi dla Kościoła (por. kan. 1025 §2 KPK).

Jeszcze przed promulgacją obecnie obowiązującego Kodeksu, pojawiło się stwierdzenie o braku prawa do sakramentu święceń, w dokumentach Kościoła przedstawione w sposób pośredni lub bardzo wyraźny. W soborowym Dekrecie o formacji kapłańskiej *Optatam totius* jest zapisane: „Ona [Opatrzność Boża] to ludziom wybranym przez Boga do uczestniczenia w hierarchicznym kapłaństwie Chrystusowym udziela odpowiednich przymiotów i wspomaga ich swą łaską; natomiast prawowitym szafarzom Kościoła porucza, aby odpowiednich kandydatów, którzy zdążają w szczerzej intencji i całkiem dobrowolnie do tak wielkiego zadania, po uznaniu ich zdadności, powoływali i pieczęcią Ducha Świętego konsekrowali do kultu Bożego i służby Kościoła”¹⁵. W podobnym duchu wypowiadał się już Pius XII w Konstytucji apostolskiej *Sedes Sapientiae*¹⁶.

Jednak już deklaracja Kongregacji Nauki Wiary wyraźnie stwierdza, że: „kapłaństwo jest szczególną posługą, którą Kościół podjął jako obowiązek i o którą się troszczy, dlatego do jego podjęcia jest konieczne potwierdzenie ze strony Kościoła. Ono właśnie stanowi jego część konstytutywną, Chrystus bowiem wybrał «tych, których sam chciał» (Mk 3, 13)”¹⁷. Chociaż sam dokument poświęcony jest kwestii dopuszczenia kobiet do kapłaństwa urzędowego, to jednak zawiera bardzo istotne stwierdzenie w kwestii prawa do sakramentu święceń: „byłby w wielkim błędzie co do natury kapłaństwa urzędowego ten, kto zaliczałby je do praw przysługujących człowiekowi, ponieważ chrzest nie daje nikomu prawa posługi publicznej w Kościele”¹⁸. Wynika to z faktu, iż potwierdzenie o zdolności kandydata przez Kościół jest elementem konstytutywnym, a zatem nie można mówić o możliwości egzekwowania takiego prawa ze strony kandydata, bez wyeliminowania tego podstawowego warunku, jakim jest wolny wybór kandydatów przez Kościół.

Brak takiego prawa do święceń potwierdzają również różne dokumenty pokodeksowe¹⁹. Stwierdzając, że: „należy przypominać i jednocześnie nie ukrywać przed seminarzystami, iż «samo pragnienie bycia kapłanem nie wystarczy; nie istnieje także prawo do otrzymania święceń. Do Kościoła należy [...] rozeznanie zdadności tego, który pragnie wstąpić do seminarium, towarzyszenie mu w latach jego

¹⁵ Sobór Watykański II, Dekret o formacji kapłańskiej *Optatam totius*, 28 X 1965, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, n. 2.

¹⁶ Por. Pius XII, Konstytucja apostolska *Sede Sapientiae*, 31 V 1956, n. 2, AAS 48 (1956), 354–365.

¹⁷ Kongregacja Nauki Wiary, *Deklaracja o kwestii dopuszczenia kobiet do kapłaństwa urzędowego*, 15 X 1976, VI, w: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19761015_inter-insigniores_pl.html (dostęp: 2.11.2021).

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Por. Kongregacja ds. Edukacji Katolickiej, *Instrukcja dotycząca kryteriów rozeznawania powołania u osób z tendencjami homoseksualnymi ubiegającymi się o przyjęcie do seminarium i dopuszczenie do święceń*, nr 2, AAS 97 (2005), 1010. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 8 XII 2016, nr 201, Watykan 2016, 97.

formacji oraz dopuszczenie go do święceń, jeśli uznany zostanie za posiadającego niezbędne przymioty»²⁰.

Również doktryna prawna odwołuje się do tego stwierdzenia o braku prawa do sakramentu święceń. Przyjęcie tego sakramentu wymaga specjalnego powołania od Boga oraz wezwania przez Kościół. Kandydat do święceń jest wezwany na sposób szczególnego wyboru, a zatem nie ma możliwości roszczenia sobie jakiegokolwiek prawa w tej kwestii²¹. Brak takiego prawa wiernych do święceń nie tworzy między tymi, którzy otrzymują ten sakrament a pozostałymi wiernymi jakichkolwiek dyskryminacji, ponieważ ten sakrament nie jest niezbędny do uświęcenia osoby przyjmującej go, ale do służby Kościołowi²². Wszyscy wierni są zatem równi w prawie i godności, także jeśli chodzi o sakrament święceń, ponieważ zarówno kobiety, jak i mężczyźni nie mają prawa do sakramentu święceń²³. Innym aspektem jest to, że wśród warunków do ważności święceń jest płeć męska, ale to nie wpływa na fakt równouprawnienia co do tej kwestii.

4. SYTUACJA PRAWNA DIAKONA PRZEJŚCIOWEGO W KONTEKŚCIE ŚWIĘCEŃ PREZBITERATU

Szczególna sytuacja prawna jest w przypadku diakona przejściowego wobec tezy przedstawionej w pozakodeksowych dokumentach powszechnych Kościoła, iż nie istnieje prawo do święceń, owa sytuacja prawna diakonów przejściowych jest bardzo kłopotliwa. Można byłoby ją określić mianem wyjątku. Jednak zarówno Kodeks, jak i inne dokumenty nie postrzegają tej sytuacji w taki sposób. Prawodawca w kan. 1030 KPK stwierdza, że „jedynie na skutek kanonicznej przyczyny, chociażby była tajna, własny biskup lub kompetentny przełożony wyższy może zabronić przystąpienia do prezbiteratu podległym mu diakonom, z zachowaniem możliwości wniesienia rekursu, zgodnie z prawem”. Niektórzy autorzy tłumaczą taki zapis kodeksowy ze względu na fakt, iż w tych, co przyjęli święcenia diakonatu w perspektywie święceń prezbiteratu, powstaje pewnego rodzaju prawo, którego realizacja może być wzbroniona jedynie przez prawo wyraźnie ustanowione (np. nałożone cenzury, przeszkody lub nieregularności powstałe po święceniach lub wcześniej nieznanne)²⁴. Diakonom przejściowym nie można odmówić święceń z jakiegokolwiek powodu, ale może to być uzasadnione jedynie przyczyną kanoniczną²⁵. Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich zawiera określenie „najcięższej przyczyny” (łac. *gravissima causa*) (por. can. 755 CCEO), chociaż w kontekście

²⁰ Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji prezbiterów w Polsce*, 11 III 2021, nr 347, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski* 33 (2021) 80.

²¹ Por. T. Rincón-Pérez, *La liturgia e i sacramenti nel diritto della Chiesa*, Roma 2014, 125.

²² Por. B.F. Pighin, dz.cyt. 36.

²³ J. Hervada, *Le radici sacramentali del diritto canonico*, w: *Ius Ecclesiae* 17/3 (2005) 649.

²⁴ Por. G. Ghirlanda, dz.cyt., 126.

²⁵ Por. G.P. Montini, *Ordine sacra (cann. 1008–1054)*, w: *La funzione di santificare nella Chiesa. XX Incontro di Studio. Passo della Mendola – Trento 5 luglio – 9 luglio 1993*, red. Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, Milano 1995, 146.

zakazu udzielenia święceń „przyczyna kanoniczna” musi być rozumiana właśnie jako „najcięższa przyczyna”²⁶. Brak możliwości zakazu święceń z jakiegokolwiek powodu nie daje jednak podstaw, aby twierdzić, że na podstawie kan. 1030 KPK powstaje „prawo” do święceń. Można jednak przez analogię do sytuacji katechumenów (por. kan. 206 §2 KPK) mówić o pewnego rodzaju „prerogatywie”. Skoro prerogatywa to „przywilej, szczególne prawo związane z zajmowanym stanowiskiem”²⁷, to diakon przejściowy otrzymuje taką prerogatywę w stosunku do święceń w stopniu prezbiteratu.

Taki sposób postrzegania sytuacji diakonów przejściowych w pełni respektuje prawodawstwo powszechne oraz pozakodeksowe dokumenty Kościoła. To znaczy, z jednej strony nie kwestionuje możliwości diakona przejściowego do wniesienia rekursu od odmowy udzielenia święceń prezbiteratu, z drugiej strony nie określa tej szczególnej sytuacji jako wyjątku od twierdzenia Kościoła o braku istnienia prawa do święceń, a jedynie o takiej „prerogatywie”, która ma swoje przyczyny w przyjęciu diakonatu przejściowego²⁸.

5. PRZYCZYNY ISTNIENIA PREROGATYWY DIAKONÓW PRZEJŚCIOWYCH

Istnienie takiej prerogatywy dla tych, którzy otrzymali diakonat przejściowy, ma swoje konkretne przyczyny. Taki diakon został inkardynowany do danego Kościoła partykularnego (por. kan. 266 §1 KPK), zobowiązał się do zachowywania celibatu, ponieważ rozpoznał wezwanie do służby kapłańskiej w tym Kościele. Podczas skrutyniów oraz innych procedur kandydat ten został w pierwszym momencie, poprzez dopuszczenie do święceń diakonatu, uznany za godnego przyjęcia święceń. Skoro został uznany za godnego święceń diakonatu, w przypadku diakonatu przejściowego w domyśle jest, że został uznany za godnego również w danym momencie święceń prezbiteratu w przyszłości. To potwierdza jak istotny jest moment decyzji o dopuszczeniu kandydata do diakonatu przejściowego.

Nie można mówić o jakimś prawie wiernych do święceń, jednak po wezwaniu przez biskupa do święceń diakonatu, z wyraźnym zaznaczeniem, że chodzi o diakonat przejściowy, powstaje pewnego rodzaju zobowiązanie wobec kandydata, że zostanie również udzielony mu sakrament święceń w stopniu prezbiteratu, jeśli nie będzie przeszkody na skutek kanonicznej przyczyny (por. kan. 1030 KPK). Kanoniczne przyczyny, oprócz wspomnianych kar kościelnych oraz przeszkód do święceń i nieregularności, są to braki w przymiotach wymaganych do ważności i godności święceń, a które określają zdolność kandydata do święceń (por. kan. 1024, 1029, 1051 KPK).

²⁶ Por. P.V. Pinto, *Commento al. Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, Città del Vaticano 2001, 632.

²⁷ *Słownik wyrazów obcych*, red. E. Sobol, Warszawa 1995.

²⁸ Por. B. Trojanowski, art.cyt., 335–336.

Istnienie takiej prerogatywy ma na celu również wykluczenie jakiegokolwiek arbitralności, nie na podstawie jakiegoś prawa do święceń prezbiteratu, ale ze względu na ochronę sprawiedliwości w Kościele²⁹.

Już Instrukcja Kongregacji ds. Sakramentów *Quam ingens*³⁰ oraz odpowiednio Instrukcja Kongregacji ds. Zakonników *Quantum religionis*³¹ nakładały na przełożonych obowiązek sprawdzania kandydatów do święceń pod kątem ich zdatości fizycznej i duchowej³². Te dwa dokumenty stały się również źródłem kan. 1030 obecnie obowiązującego Kodeksu. A zatem w przyczynach istnienia takiej prerogatywy nie wolno upatrywać bezwzględnej konieczności dopuszczania do święceń prezbiteratu diakonów przejściowych, ponieważ powinni oni po raz kolejny zostać badani pod kątem zdatości do święceń. Prerogatywa zaś, którą mają diakoni, ma na celu wykluczyć wszelkiego rodzaju niesprawiedliwości i arbitralne podejście do kwestii.

Można byłoby zastanawiać się nad kwestią pochodzenia takiej prerogatywy, a mianowicie, czy jest ona z ustanowienia Bożego, czy też z ustanowienia Kościoła. Skoro jest ona wynikiem chęci obrony sprawiedliwości i unikania jakiegokolwiek arbitralnego podejścia do kandydata do święceń, to można byłoby upatrywać jego źródła na gruncie prawa naturalnego. Jednak należy pamiętać, że prerogatywa diakona przejściowego powstaje w momencie, kiedy przyjmuje on święcenia diakonatu w perspektywie święceń prezbiteratu. Źródłem tej prerogatywy jest zatem decyzja biskupa, który uznaje za godnego święceń diakonatu i także prezbiteratu, na podstawie jego przymiotów, które poznał. Prerogatywa diakona przejściowego jest zatem wynikiem pewnego rodzaju zależności prawnej. Jeśli nie zostały ukryte jakieś poważne przyczyny czyniące niezdatnym kandydata, biskup lub przełożony deklaruje już w momencie święceń diakonatu, iż nie zmieni decyzji co do udzielenia święceń prezbiteratu.

W konsekwencji takiego podejścia do kwestii diakonów przejściowych w perspektywie ich święceń prezbiteratu można zauważyć pewne kwestie problematyczne, na które należy zwracać uwagę w trakcie całego procesu formacyjnego.

6. KWESTIE PROBLEMATYCZNE WYNIKAJĄCE Z PREROGATYWY DIAKONÓW

Pierwszą kwestią, która może powodować trudności, jest przypadek diakona przejściowego, któremu zabroniono przystąpienia do święceń prezbiteratu z przyczyn znanych już przed święceniami diakonatu, które jednak nie zostały pokonane po ich przyjęciu. W myśl kan. 1030 KPK taka sytuacja dopuszcza rekurs zgodnie z przepisami prawa, jednak kwestia nie jest prosta, ponieważ kandydat jest obiektywnie niezdatny do święceń prezbiteratu, podobnie jak był niezdatny do święceń diakonatu. Dążenie do sprawiedliwości jest bardzo skomplikowane, ponieważ

²⁹ Por. B.F. Pighin, dz.cyt. 221.

³⁰ Por. Sacra Congregatio de Sacramentis, instr. *Quam ingens*, 27 XII 1930, AAS 23 (1931) 121–127.

³¹ Por. Sacra Congregatio de Religionis, instr. *Quantum religionis*, 1 XII 1931, AAS 24 (1932) 74–81.

³² Por. P. Majer, dz.cyt., 762.

z jednej strony mogłaby weryfikować się utrata dobrego imienia kandydata do święceń, z drugiej strony wykonywanie posługi diakona lub władzy święceń prezbitera mogłoby przynieść wielką szkodę wspólnocie Kościoła³³.

Inną kwestią problematyczną jest brak dopuszczenia do święceń zarówno diakonatu, jak i prezbiteratu, kandydata, który ukończył proces formacyjny. Powodem takiej decyzji był brak jakiegoś przymiotu, jednak ten stan trwa od momentu przyjęcia kandydata do seminarium. Można tutaj myśleć o braku pełnego zdrowia fizycznego, które podczas formacji seminaryjnej nie pogorszyło się. Do jakiego momentu jest możliwa odmowa uzasadniona przez przyczyny, które były obecne wcześniej, a które nie stanowiły przeszkody do pokonywania kolejnych etapów formacyjnych? W takim przypadku nie można mówić o żadnym prawie do święceń, nie można mówić nawet o prerogatywie. Taki przypadek nie wypełnia wymagań zawartych w kan. 1030 KPK, czy jednak taki kandydat nie ma prawa do rekursu? A nawet jeśli nie ma do tego prawa, czy jeśli w momencie przyjmowania go do seminarium nie zostały mu przedstawione wątpliwości co do jego zdadności do kapłaństwa, czy może on przynajmniej domagać się jakiegoś naprawienia wyrządzonej mu szkody (por. kan. 57 §3, 128 KPK)? Dokument *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* wymienia wśród przyczyn usunięcia z seminarium następujące aspekty: występowanie przeciw wierze lub obyczajom, brak prawej intencji lub wolności w wyborze prezbiteratu, niezdolność do życia wspólnotowego, brak współpracy w procesie formacyjnym, niezdolność do posłuszeństwa, występki kwalifikowany przeciw karności, brak wymaganego wykształcenia, zaburzenia osobowości, istotne braki w dojrzałości psychoseksualnej lub duża niedojrzałość ludzka³⁴. Statut seminaryjny może powtórzyć te oraz dodać inne powody, które dyskwalifikują seminarzystę z możliwości kontynuowania drogi formacyjnej. Należy jednak rozróżnić między przymiotami, które weryfikuje się natychmiast przy przyjęciu do seminarium (np. zdrowie fizyczne), od tych, które weryfikuje się w trakcie procesu formacyjnego (np. zdolność życia wspólnotowego). Jeśli w pierwszej kategorii nie zachodzą znaczące zmiany od momentu przyjęcia do seminarium (por. kan. 241 §1 KPK), to seminarzysta powinien cieszyć się gwarancją sprawiedliwości w ocenie jego zdadności do święceń³⁵.

Te problematyczne kwestie potwierdzają, jak istotny jest każdy etap formacyjny i ocena zdadności kandydatów do święceń już w momencie ich przyjmowania do seminarium oraz na każdym kolejnym etapie ich rozwoju do przyjęcia święceń. Dlatego jeśli biskup nie przyjmuje do seminarium osobiście, powinien zostać poinformowany o decyzjach rektora, przynajmniej w kwestiach szczególnych i problematycznych.

³³ Por. G. Incitti, *Il Sacramento dell'ordine nel Codice di diritto canonico*, Roma 2013, 179.

³⁴ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji prezbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*, 11 III 2021, n. 239–240.

³⁵ Por. G.P. Montini, *Ordine...*, dz.cyt., 146.

7. KONSEKWENCJE PREROGATYWY DIAKONÓW PRZEJŚCIOWYCH

Prerogatywa zawarta w kan. 1030 KPK niesie ze sobą konsekwencje prawne. Jeśli diakonowi przejściowemu odmówiono możliwości przyjęcia święceń w stopniu prezbiteratu, a ten czuje się skrzywdzony taką decyzją, ma prawo do wniesienia rekursu hierarchicznego zgodnie z przepisami prawa (por. kan. 1732–1739 KPK).

Muszą zatem zostać spełnione warunki wymagane przez przepisy kodeksowe, aby takie prawo mogło być egzekwowane. W pierwszej kolejności należy stwierdzić, że diakonowi musi zostać zabronione przystąpienia do święceń prezbiteratu. W literaturze zazwyczaj spotkać można się z twierdzeniem, że taka decyzja powinna być wydana na piśmie jako dokument realizujący władzę administracyjną, która przedstawiana jest w formie dekretu³⁶. Jednakże nie można twierdzić, że jest to warunek *sine qua non*, ponieważ brak takiego dekretu uniemożliwiłaby diakonowi rozpoczęcie dochodzenia sprawiedliwości na drodze rekursu. W przypadku braku pisemnego dokumentu, można uznać za realizację przedstawionej decyzji o odmowie prezbiteratu sam fakt braku udzielenia tego stopnia święceń w przewidzianym terminie³⁷. Dlatego sam brak dekretu nie może dla diakona stanowić przeszkody w realizowaniu swojego prawa do rekursu. „Przy formułowaniu tego przepisu mówiono, że napisanie rekursu będzie ułatwione, jeśli diakon dowie się od biskupa lub przełożonego wyższego, ze względu na jaką przyczynę zakazuje mu przyjęcia święceń prezbiteratu”³⁸. Oczywiście brak dekretu stanowi także brak znajomości motywacji, ale właśnie dzięki rekursowi diakon przejściowy będzie mógł poznać powody decyzji swojego przełożonego.

Jeśli diakon przejściowy czuje się skrzywdzony decyzją swojego przełożonego, ma prawo do tego, aby na drodze legalnej egzekwować swoją prerogatywę. Należy tutaj rozróżnić dwie możliwe drogi prawne. Jeśli odmowa wynika z dekretu, czyli władzy administracyjnej, będzie to wspomniany rekurs hierarchiczny, jeśli zaś będzie to wynikiem nałożonej kary, będzie to apelacja do wyższej instancji, chyba że kara została deklarowana dekretem administracyjnym³⁹.

W przypadku dekretu administracyjnego wszyscy diakoni przejściowi zobowiązani są do złożenia tzw. *remonstratio* wobec swojego biskupa lub przełożonego, czyli próśby o odwołanie dekretu (por. kan. 1734 §1 KPK). W przypadku diakona inkardynowanego do diecezji rekurs hierarchiczny będzie kierowany do Kongregacji ds. Duchowieństwa. Diakon obrządków wschodnich będzie kierował rekurs do Kongregacji ds. Kościołów Wschodnich. Duchowny pochodzący z terenów misyjnych będzie kierował swoje roszczenia sprawiedliwości do Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów. Zakonnik zaś będzie kierował rekurs do swojego najwyższego przełożonego, a potem do Kongregacji ds. Zakonów i Instytutów Życia Konsekre-

³⁶ Por. G. Incitti, dz.cyt., 179–180.

³⁷ Por. G.P. Montini, *De recursibus hierarchicis*, Romae 2016, 58–59.

³⁸ M. Pastuszko, *Sakrament święceń*, Kielce 2008, 317–318.

³⁹ Por. D. Cenalmor, *Commentary on can. 1030*, w: *Exegetical commentary on the Code of canon law*, red. E. Caparros, vol.3/1, Chicago 2004, 956–957.

wanego⁴⁰. Od decyzji poszczególnych dykasterii przysługuje odwołanie do drugiej sekcji Trybunału Sygnatury Apostolskiej⁴¹. Należy pamiętać, że skutek rekursu niekoniecznie musi być korzystny dla diakona. Przełożony hierarchiczny może potwierdzić istnienie przyczyny kanonicznej, która zabrania przyjęcia święceń prezbiteratu. Należy również pamiętać, że dekret biskupa lub przełożonego nie podlega zawieszeniu do czasu uzyskania odpowiedzi ze strony Stolicy Apostolskiej⁴².

W przypadku cenzur lub innych kar kościelnych droga odwoławcza jest związana z prawem procesowym i dotyczy apelacji, jeśli był prowadzony proces karnej (por. kan. 1628 KPK)⁴³. W rzeczywistości w takiej sytuacji diakon przejściowy kwestionuje zasadność nałożenia kary, a nie motywację odmowy udzielenia święceń prezbiteratu. W przypadku uprawomocnienia decyzji karnej, weryfikuje się zakaz udzielenia święceń prezbiteratu ze względu na karę kościelną.

8. ZAKOŃCZENIE

Brak prawa wiernych do sakramentu święceń nie sprzeciwia się istnieniu swoistego rodzaju prerogatywy diakonów przejściowych, którzy oczekują udzielenia święceń w stopniu prezbiteratu. Odmowa tego stopnia święceń może być tylko w przypadku zaistnienia przyczyn kanonicznych, chociażby ukrytych. Prerogatywa diakona przejściowego umożliwia mu jednak dochodzenie sprawiedliwości na drodze rekursu zgodnego z prawem.

Istnienie takiej prerogatywy podkreśla wielką odpowiedzialność tych, którzy są włączeni w proces formacyjny kandydatów do święceń. Szczególnie biskup lub przełożony powinni troszczyć się o to, aby do seminariów byli przyjmowani tacy kandydaci, którzy mają przymioty wymagane przez prawo. Najważniejszym momentem weryfikacji takich przymiotów jest moment określania zdatności kandydatów przed święceniami diakonatu, jednak nie zwalnia to z konieczności weryfikacji istnienia takich przymiotów na każdym z poprzedzających etapów formacyjnych.

Prerogatywa diakonów przejściowych nie jest po to, by rościć sobie prawo do święceń prezbiteratu, ale po to, by uniknąć arbitralności lub niesprawiedliwości w Kościele.

BIBLIOGRAFIA

- Beal J., Coriden J., Green T., *New Commentary on the Code of Canon Law*, New York 2000.
Cenalmor D., *Commentary on can. 1030, w: Exegetical commentary on the Code of canon law*, red. E. Caparros, vol.3/1, Chicago 2004, 955–957.

⁴⁰ Por. M. Pastuszko, dz.cyt., 318.

⁴¹ Por. G. Montini, *Ordine...*, dz.cyt., 146.

⁴² Por. M. Pastuszko, dz.cyt., 318.

⁴³ Por. D. Cenalmor, *Commentary on can. 1030, w: Exegetical commentary on the Code of canon law*, red. E. Caparros, vol.3/1, Chicago 2004, 957.

- Cenalnor D., *Commentary on can. 213*, w: *Exegetical commentary on the Code of canon law*, red. E. Caparros, vol.2/1, Chicago 2004, 76–83.
- Chiappetta L., *Il Codice di Diritto Canonico*, vol. 1, Bologna 2011.
- Ghirlanda G., *Il sacramento dell'ordine e la vita dei chierici*, Roma 2019.
- Hervada J., *Le radici sacramentali del diritto canonico*, *Ius Ecclesiae* 17/3 (2005) 629–658.
- Incitti G., *Il sacramento dell'ordine nel Codice di diritto canonico*, Roma 2013.
- Jan XXIII, Encyklika *Pacem in terris*, 11 IV 1963, w: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_xxiii/encykliki/pacem_in_terriss_11041963.html (dostęp: 2.11.2021).
- Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji prezbiterów w Polsce*, 11 III 2021, w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski* 33 (2021) 4–193.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 8 XII 2016, Watykan 2016.
- Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Instrukcja dotycząca kryteriów rozeznawania powołania u osób z tendencjami homoseksualnymi ubiegającymi się o przyjęcie do seminarium i dopuszczenie do święceń*, nr 2, AAS 97 (2005), 1007–1013.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Deklaracja o kwestii dopuszczenia kobiet do kapłaństwa urzędowego*, 15 X 1976, VI, w: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19761015_inter-insigniores_pl.html (dostęp: 2.11.2021).
- Majer P., *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011.
- Montan A., *I sacramenti: norme generali*, w: *Il diritto nel mistero della Chiesa*, vol. 3, red. Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, Roma 2004, 45–62.
- Montini G.P., *De recursibus hierarchicis*, Romae 2016.
- Montini G.P., *La morte come fine del mondo individuale. Il pericolo di morte nel diritto canonico: normativa e significato ecclesiologicalo*, w: *La fine del tempo. Quaderni teologici del Seminario di*, vol. 8, red.G. Canobbio, Brescia 1998, 309–344.
- Montini G.P., *Ordine sacra (cann. 1008–1054)*, w: *La funzione di santificare nella Chiesa. XX Incontro di Studio. Passo della Mendola – Trento 5 luglio – 9 luglio 1993*, red. Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, Milano 1995, 143–160.
- Pastuszko M., *Sakrament święceń*, Kielce 2008.
- Pighin B.F., *Diritto sacramentale canonico*, Venezia 2016.
- Pinto P.V., *Commento al. Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, Città del Vaticano 2001.
- Pius XII, Konstytucja apostolska *Sede Sapientiae*, 31 V 1956, n. 2, AAS 48 (1956), 354–365.
- Rincón-Pérez T., *La liturgia e i sacramenti nel diritto della Chiesa*, Roma 2014.
- Sacra Congregatio de Religionis, Instr. *Quantum religionis*, 1 XII 1931, AAS 24 (1932) 74–81.
- Sacra Congregatio de Sacramentis, Instr. *Quam ingens*, 27 XII 1930, AAS 23 (1931) 121–127.
- Słownik wyrazów obcych*, red. E. Sobol, Warszawa 1995.
- Sobór Watykański II, Dekret o formacji kapłańskiej *Optatam totius*, 28 X 1965, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, 286–300.
- Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 18 XI 1964, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, 105–166.
- Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 7 XII 1965, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, 537–620.
- Trojanowski B., *Prawo do sakramentu święceń*, *Ateneum Kapłańskie* 177 (2021) z. 2, 326–338.

**THE PREROGATIVE OF THE TRANSITIONAL DEACON
TO ORDINATION TO THE PRESBYTERATE
CAUSES AND CONSEQUENCES (CAN. 1030 CIC)**

Summary

The legislator confirms the existence from God's establishment of right of the faithful to the sacraments. This is due to their very nature. There is also the right of the faithful to freely choose their state of life. However, these laws do not prejudge the sacrament of Holy Orders. Because the Church must be free to choose candidates for ordination. Therefore, both the Code of Canon Law and the non-code documents before and after its promulgation confirm that there is no right to ordination. However, can. 1030 of the Code of Canon Law confirms that in a special legal situation there are transitional deacons who cannot be forbidden to ordain the presbyterate without a canonical reason. This legal status can be described as the "prerogative" of the transitional deacons. The reason for this special legal position is that justice is ensured in the Church and that there is no arbitrariness in decisions to admit to the presbyterate of transitional deacons who have been recognized as worthy of the diaconate, and no reasons have been found that would prevent them from receiving ordination to the presbyterate degree. The consequence of such a prerogative is the possibility of seeking justice through recourse prescribed by law.

Key words: transitional diaconate, law, ordination, presbyterate, prerogative, recourse

Nota o Autorze

Ksiądz dr **Bartosz TROJANOWSKI** – absolwent Papieskiego Uniwersytetu Santa Croce w Rzymie – teologia dogmatyczna oraz Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie – prawo kanoniczne.

Adres do korespondencji: pl. Katedralny 14, 50-329 Wrocław

Kontakt e-mail: b.trojanowski@hadak.pl

Wrocław. ORCID: 0000-0003-0158-1647